

Данъчно облагане и финансиране на църковните дейности

Един от начините за финансиране дейността на религиозните институции е налагането и събирането на т. нар. **църковен данък** (европейската практика) или предоставянето на **данъчни преференции/облекчения** (американската практика).

Църковният данък е един от най-старите данъци в съвременното данъчно законодателство. Според някои изследователи, още с отделянето в древноеврейската държава на съсловието на свещенослужителите и провеждането на редовни богослужения, възниква необходимостта от църковен данък. Църковното имущество в християнските общини от древността, според източници от тези години, се е формирало благодарение на доброволните пожертвования на техните членове и външни донори. Но има писмени свидетелства и за съществуването на доброволен данък, въведен поради намаляването на броя и размера на доброволните пожертвования от страна на християнската общност (Лукин С. В., 2011). В Западна Европа „десятъкът“ е представлявал своеобразна доброволна вноска в Църквата на част от дохода на гражданите, но постепенно тя започва да събира свой собствен задължителен данък. В редица случаи държавата подпомага събирането на църковния данък явявайки се в ролята на посредник при тези взаимоотношения. По този начин църковният данък постепенно става част от задължителните държавни данъци.

Съвременната концепция за църковния данък е свързана с модела на прякото участие на гражданите в разпределението на бюджетните средства. Тоест, става въпрос за алтернативен механизъм на изразходване на държавни средства, когато данъкоплатците непосредствено, в рамките на предварително зададени ограничения, определят направленията на финансово подпомагане на определени видове функционални дейности. При това държавата не само изразходва собствени средства, но като правило стимулира благотворителната дейност на самите данъкоплатци, предоставяйки им съответно определени данъчни облекчения, отказвайки се по този начин от част от данъчните приходи или осъществявайки т.нар. в икономиката на публичния сектор „данъчни разходи“ (*tax expenditures*).

Терминът „данъчни разходи“ е въведен в научния оборот от Стенли Съри (Surrey 1973). За него Ричард Мъсгрейв (Musgrave, 1984, р. 335) казва, че той „... беше един от лидерите на нашето поколение данъчни реформатори...“. Разглеждайки даденото понятие в контекста на различни видове данъчни облекчения Съри и Макдениъл (Surrey, McDaniel (1985, P.3) подчертават, че „Каквато и да е тяхната форма, тези отстъпки от нормативно определената данъчна структура представляват сами по себе си държавни разходи давани за данъчни облекчения на определени видове дейности или групи данъкоплатци, осъществявани чрез данъчната система, а не чрез извършване на преки разходи, предоставяне на заеми и други форми на държавна помощ“. В съответствие със Закона от 1974 г. (*Congressional Budget and Impoundment Act*) в САЩ се публикува ежегодно „бюджет на данъчните разходи“ (Burman (2003, p. 614), (Shaviro(2003, p. 27).

В тази връзка, съвременното разбиране на понятието „църковен данък“, позволява да го дефинираме като част от дохода на даден индивид/член на обществото, който доброволно е посочил в данъчните документи/декларации своята принадлежност/членство към дадена религиозна общност/конфесия, и който се удържа от страна на държавата/правителствата и се превежда на съответната религиозна организация за издръжка и придобиване на църковно имущество.

Европейските страни нямат единна политика по отношение на данъчното облагане на своите религиозни институции. В Русия религиозните организации със статут на юридическо лице са

освободени от данъци, докато в повечето европейски страни данъчните облекчения за религиозните общности касаят главно богослужебно-ритуалната им дейност, но не и търговската. В някои православни страни законодателството също „приравнява“ вероизповеданията като организации с нестопанска цел и това предполага известни данъчни облекчения. Някои държави допускат предприемаческа дейност на вероизповеданията само доколкото това обслужва богослужебната им дейност. По принцип печалбата от стопанската дейност на религиозните организации се облага с данъците, предвидени за неправителствени организации. Тя може да бъде освободена от данъци, когато се използва за благотворителност. Даренията за вероизповеданията също са освободени от данъци. Няма обаче единна политика по отношение на ДДС, годишен данък, мита и данък недвижима собственост (real estate tax), но само за земята, върху която са построени религиозни здания¹.

Църковният данък се явява най-разпространения модел на финансиране на религиозните институции. Въпреки това в редица страни от ЕС държавата пряко финансира църквата – Белгия, Чехия, Гърция, Люксембург и Словакия (**Вж. Таблица 1**).

Зад категорията „църковен данък“ стоят два основни модела за финансиране на религиозните общности чрез данъчната система:

- Първият е свързан с въвеждането на **задължителен** подоходен данък за всички лица, които са декларирали своето членство към съответното вероизповедание. Най-типичния пример в това отношение е немският модел², който въвежда църковният данък със Закона за ФРГ от 1949 г., базиращ се на законодателството от началото на XIX век.³ Църковният данък в Германия, който представлява процент от заплащания подоходен данък е в размер на 8-9% (ставката на данъка е 8% за жителите на федералните провинции с най-голям брой вярващи – Бавария и Баден-Вюртемберг, и 9% за останалите провинции).⁴ Допълнително, в случай на излишно финансиране/свърхфинансиране, със съгласието на съответните църковни власти тази ставка може да бъде намалена на 2,75-3,5%. Държавната администрация в лицето на данъчните служби събира църковният данък и след това го предоставя/превежда на църковните общности. За предоставената финансова услуга държавата удържа от 2 до 4 % от цялата събрана като църковен данък сума. През 2014 г. католическата църква в Германия от събраните въз основа на този данък средства е получила 5 млрд. и 680

---

¹ Вж. <http://feeds.feedburner.com/ReligionAndPoliticsInEasternOrthodoxy>, Posted 25th July 2013 by Daniela Kalkandjieva, „Църква и държава: европейски модели и практики на конституционно разделение“ (изложение подготвено от автора по поръчка на Парламентарната комисия по човешките права и въпросите на вероизповеданията - 18 февруари 2008 г.).

² Църковният данък в Германия предизвика оживени спорове, особено през последните години, когато през 2012 г. беше публикувано решението на Конференцията на немските католически епископи, в което беше обявено, че католиците няма да бъдат приобщавани към тайнствата на църквата или няма да могат да получат работа в църквата и църковните учреждения, в т.ч. в училищата и болниците, ако не са заплатили „църковния данък“.

³ Църковният данък в Германия е въведен през XIX век като мярка, която трябва да компенсира загубите на църквата от национализацията на религиозното имущество. Според немските закони, всеки, който в детството си е приел кръщенето автоматично се счита за член на църквата и носи отговорност за плащането на този данък, само ако официално не е заявил, че се отрича от своята вяра.

⁴ Ако данъчният чек, т.е. сумата на плащания подоходен данък е 100 евро, като се отчита църковния данък (8-9%), подоходния се увеличава с този процент и в случая възлиза на 108-109 евра.

млн. евро. В Германия при това има около 24,7 млн. католици, които представляват 30,85% от населението на страната.⁵ От тези средства религиозната общност трябва да финансира не само своите преки разходи, но и да осъществява благотворителна дейност. По подобен начин се финансират дейностите на църквите в немскоезичните (Австрия и Швейцария) и в скандинавските страни (Дания, Финландия и Швеция). Допълнително в Германия и Дания държавният бюджет финансира преподаването на религия в училищата, програмите и обучението в църковните учебни заведения, поддържането на паметниците на културата собственост на религиозните общности (в Дания за тази цел се насочват около 13% от всички средства на църквата).

- В Испания, Холандия, Италия, а отскоро и в Унгария се използва друга форма на църковен данък, базираща се на доброволни отчисления на част от подоходния данък в полза на религиозните организации. Развитието на този механизъм преди всичко е свързано с обществената дискусия от средата и края на миналия век за променената роля на църквата в съвременното общество при запазване на финансовите източници за нейното съществуване. Дава се възможност на вярващите **доброволно да финансират** дейността на религиозните организации насочвайки целево част от своя подоходен данък, обикновено в размер от 0,5 до 1% в различните държави, където се прилага този механизъм. В тази връзка, практиката в някои страни е църквата да влиза в своеобразни конкурентни отношения с други алтернативи на целево насочване на част от подоходния данък, като например, подпомагане на социално-хуманитарни или културни програми. Този механизъм предполага в определена степен запазване на съответно право на контрол от страна на държавата върху изразходването на целево насочените средства и осигуряването на прозрачност относно процедурите на изразходването им от получателите. Така например, новата система на финансиране на религиозните дейности в Италия се появява поради назрялата необходимост от радикална промяна на съществуващите икономически взаимоотношения между държавата, католическата църква и другите религиозни конфесии⁶. От 1 януари 1990 г. прякото бюджетно финансиране за католическата църква, което съществува дотогава, като компенсация за национализираната ѝ собственост по времето на обединението на Италия, е преустановено. От същата дата започва да действа алтернативен механизъм на целево финансиране по избор на данъкоплатците. Сега въз основа на данъчните си декларации за дохода данъкоплатците могат да насочат част от подоходния данък в размер на 0,8% за издръжка на религиозните конфесии или за финансиране на проекти от социално-хуманитарен характер. Този механизъм получи наименованието „8 промила“ – „otto per mille“.

Таблица 1. Модели на финансиране на религиозните организации в Европа

Задължителен църковен данък (ставка)	Доброволни вноски на част от подоходния данък	Пряко държавно финансиране	Целево финансиране на църковни обекти
Австрия (до 1,51%)	Италия (0,8%)	Кипър	Великобритания

⁵ Вж. (<http://europe.newsweek.com/italian-footballer-who-owes-german-catholic-church-1-7m-unpaid-tax-330413>), By Conor Gaffey, on 7/16/15 at 4:55 PM

⁶ L. 20 maggio 1985, n. 222 Disposizioni sugli enti e beni ecclesiastici in Italia e per il sostentamento del clero cattolico in servizio nelle diocesi. [Pubblicata nel Suppl. ord. Gazz. Uff. 3 giugno 1985, n. 129] влиза в сила от 1 януари 1990 г., http://www.peduto.it/Diritti/lateranensi/legge_20_maggio_1985__n_222.htm.

Дания (до 1,51%)	Испания (0,5239%)	Белгия	Франция
Финландия (1-2%)	Холандия (1-3%)	Чехия	Ирландия
Германия (8-9%)	Унгария (1%)	Гърция	Португалия
Швейцария (до 2,3%)		Люксембург	Холандия
Швеция (до 2%)		Словакия	
		Хърватска	

За разлика от европейския модел на финансиране на религиозните организации в САЩ се използва механизма на данъчните облекчения. Според американското законодателство, църквата се смята за благотворителна организация и по този начин е освободена от плащане на федерални, регионални или местни данъци. Пасторите, също така, са освободени на практика от плащане на всички данъци с изключение на подоходния данък за оказваните религиозни услуги.

В условията на световната финансова криза американската общественост все повече възприема идеята за засилване на „данъчната преса“ по отношение на църквата. Серия статии в американските средства за масова информация през последните години акцентират върху виждането, че американското правителство трябва да прекрати практиката на предоставяне на данъчни преференции спрямо религиозните институции. Професорът по право и експерт по благотворителност Миранда Флешър, смята, че в условията на свободен пазар не е налице необходимост от освобождаване на църквата от плащането на данъци. „Благата предлагани от църквата се ползват от неголяма група от хора, а цялата тежест на данъчното бреме се прехвърля върху плещите на обикновените данъкоплатци“ (Fleischer Miranda, 2015). Нещо повече, според нея, „Благотворителните обеда за бездомни и обикновената философия не могат да бъдат основание за предоставяне на данъчни преференции“.

Принципно, всяка една от разгледаните по-горе европейски форми на финансиране на църквата (двата основни модела за финансиране на религиозните общности чрез данъчната система – църковен данък) не накърнява интересите на всички данъкоплатци и позволява на вярващите доброволно да финансират религиозните организации в съответствие с изповядваното вероизповедание. И двата модела могат да бъдат използвани в българската практика като се спазват двата базисни принципа:

- Подобен модел на финансиране трябва да бъде абсолютно транспарентен (прозрачен), като държавата задължително да запази правото си на контрол върху изразходваните средства;
- От правото си на финансиране по тези модели трябва да се възползват всички конфесии.

За България по удачен би бил италианския модел на финансиране, даващ възможност на вярващите доброволно да финансират дейността на религиозните организации насочвайки целево част от своя подоходен данък. Нещо повече, след 2020 г. вероятно ще отпадне грантовото финансиране за ремонт и реконструкция на храмове на вероизповеданията и това ще е една възможност за целево набиране на ресурс, който на конкурсни начала да бъде разпределян за подобна дейност.

